

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
PB 8004 Dep
0030 Oslo

Oslo 22. april 2013

postmottak@fad.dep.no

Deres ref.: 13/142

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2013:2 HINDRE FOR DIGITAL VERDISKAPING

Den norske Forfatterforening viser til departementets høringsbrev av 17. januar 2013 og vil med dette takke for at vi får presentere våre merknader til de for oss mest relevante deler av rapporten.

Innledning

Generelt mener Forfatterforeningen at rapporten vektlegger en rekke generelt positive sider av en teknisk utvikling på bekostning av både nåtidsverdien og langtidsbetydningen av et vernet innhold der innholdsskaperne bør ta del i verdiskapingen i form av inntekter. Vi mener at innhold og digital formidling ikke står i motsetning til hverandre, men bør følges ad. Rapporten tar tilsynelatende lite hensyn til at en rekke av innholdsleverandørene er personer som har et legitimt krav på at deres skapende virke gir avkastning i form av honorar og vederlag.

Del 4 Immaterielle rettigheter

I tråd med innledningen mener vi at det blir for ensidig å ha fokus på ett av hensynene bak opphavsretten som er å ”beskytte et levende og utviklende kulturliv” (rapportens pkt 4.7); dette er kun en del av formålet med en opphavsrettslig regulering. En annen, vel så viktig del er å verne om kunstnerens virke fra et næringslivs- og kommersielt perspektiv. Vi finner det overraskende at utvalget så lett refererer til alle problemene og hindrene som opphavsretten utgjør. Opphavsrett regulerer skapernes legitime rett til å bestemme og prise og inngå avtaler om egen produksjon. Mye av den negative oppmerksomhet rundt opphavsrett, kan tilskrives en forventning om at når noe er så lett tilgjengelig som det ofte er på internett, bør det også være gratis.

Når det gjelder vernetidens lengde, vil vernetid på hhv 28 eller 15 år etter førstegangs publisering, innebære at en kunstner som publiserer eller offentliggjør sitt åndsverk som 30-åring vil oppleve at dette fritt kan benyttes av alle, også i kommersiell sammenheng, før hun eller han fyller 60 år. Vi kan ikke se at utvalget har begrunnet godt hvorfor en kortere vernetid

skulle være rimelig overfor den som har skapt åndsverket.

Hva gjelder nye tjenester som bygger på opphavsrettslig innhold, mener Forfatterforeningen at påstanden om at det er vanskelig å klarere rettigheter ikke stemmer hva gjelder norske forhold. I Norge har vi lang tradisjon for kollektiv forvaltning av rettigheter til beste for både rettighetshaver, formidler og bruker. Det er vel også her snarere slik at problemet er forventningen om en lav eller lavere pris, ikke selve rettighetsklareringen. Vi mener dette best håndteres ved at rettighetsklarering og betaling legges inn i en tidlig fase når tjenesten skal prises, i stedet for helt til slutt, når opphavsrettsvederlag ”kommer på toppen” av hva dekningsbidraget må dekke.

Det er påfallende at utvalget i pkt 4.8 mener at ”åndsverklovens låneregler må lovfestes”. Det er de allerede. En forenkling av bestemmelsene, også de såkalte lånereglene, vil selvsagt være kjærkommen og står nå for tur i den neste revisjonen av åndsverkloven.

Del 5 Kulturelt innhold

5.2.5 Digitutvalgets anbefalinger

Fastpris

I sine anbefalinger når det gjelder bokbransjen hevder Digitutvalget at det blir ”spesielt viktig at de eksisterende aktørene ikke lenger kan få et unntak fra konkurransereglene” (s. 93). Forfatterforeningen er sterkt uenig, og støtter opp om en fastprisordning for litteratur, uavhengig av format.

Forfatterens inntekt er avgjørende for å skape økonomisk rom for å kunne skrive nye bøker og slik bygge et forfatterskap. Mange forfattere skriver flere bøker før de får et kommersielt gjennombrudd og kan leve av å skrive. Andre får aldri et slikt gjennombrudd – uten at det betyr at bøkene de skriver har mindre verdi i mangfoldet av litteratur som både vi, leserne og politiske myndigheter ønsker. Forfatterinntekten på en ny bok avgjøres av royalty av utsalgspris multiplisert med antall solgte bøker. Det forutsigbare royaltygrunnlaget fastprisen gir, er uvurderlig i en ellers svært uforutsigbar forfatterøkonomi i grenseland mellom personlig økonomi og næringsøkonomi.

Det er her snakk om forfatternes mulighet til produksjon av innhold, uavhengig av om litteraturen selges eller distribueres digitalt. Ut fra de kulturpolitiske hensyn (mangfold, bredde og tilgjengelighet og hensynet til å bevare og fremme bruken av norsk), bør de samme rammer for omsetning og de samme kulturbegrunnede forpliktelser gjelde uavhengig av hvilket format bøkene selges i. Det er bøkens innhold som begrunner reguleringen av dette markedet, ikke hvilket format innholdet presenteres i eller om innholdet spres fysisk eller digitalt. Den norske Forfatterforening mener at fastprisordningen gjennom avtale som i dag, men aller helst gjennom en boklov også må omfatte omsetning av e-bøker i den utstrekning som er nødvendig for å unngå omgåelse av bestemmelsene, herunder en ”fastprislekkasje” på grunn av format. I den grad e-bokmarkedet vokser, vil det i motsatt fall oppstå en forskjellsbehandling som ut fra e-bøkens innhold vil fremstå som ubegrunnet.

Hensikten med fastpris er å hindre økt bestselgerfokus gjennom prisdumping og massiv markedsføring av få titler, som gjør at bredden i titteltilbudet usynliggjøres. Målet er det samme enten litteraturen utgis som e-bøker eller papirbøker. Det viser seg at det er en utfordring å formidle og synliggjøre ukjent litteratur og uetablerte forfattere gjennom

netthandelen. Til tross for den store tilgjengeligheten i netthandelen, er mangfoldet i litteraturen like sårbart for prisdumping og massiv markedsføring av enkelt titler, enten man selger bøker på nett eller i fysisk butikk. På nett har også så langt store aktører som Amazon drevet en aggressiv priskrig på e-bøker, og har gjennom denne strategien etablert seg som en svært dominerende markedsaktør som har fått makt til å diktere sine betingelser uten at forlag og forfattere har mye de skulle ha sagt. I et friprismarked vil aktører som Amazon, lett kunne være med på å senke verdien av forfatternes og forlagenes arbeid så mye at det vil bli vanskelig, for ikke å si umulig å skape ny litteratur.

Forfatterforeningen mener derfor at omsetning av e-bøker bør omfattes av den kommende bokloven så langt en sammenligning med papirboken er naturlig. Det vil si at på lik linje med papirbøker, bør tilbud av nedlasting og strømming av e-bøker på tittelnivå, være omfattet. Bare på denne måten vil en tittel som kommer samtidig som papirbok og e-bok bli behandlet på samme måte, da med unntak for MVA slik regelverket nå er. Dette betyr at en bok som tilbys for nedlasting vil ha en fastprisperiode. Det samme gjelder strømming av én bestilt bok. Nedlasting og strømming vil for brukeren her fremstå som nærmest likeverdige alternative tjenester, de bør derfor behandles likt hva gjelder fastpris. Det er viktig å presisere at en slik likebehandling ikke innebærer at de to ulike versjonene må prises likt. En e-bok som lastes ned vil ganske sikkert ikke ha samme pris som en enkelt e-bok som strømmes.

Det er samtidig lett å se for seg tjenester som tilbyr e-bøker som tekst eller lyd på måter som ikke har noen parallell i den fysiske omsetningen og som innebærer noe annet og mer enn omsetning av en og en bok. Her tenker vi for eksempel på abonnementstjenester der leseren får tilbud om fri tilgang til flere enn én tittel. Dette vil ventelig være tjenester som er svært brukervennlige og som vil være attraktive for leseren. I den grad slike nye tjenester inneholder bøker i fastpris, og inneholder tilleggsfunksjoner eller valg og tjenester som ivaretar de overordnede kulturpolitiske målene bak loven, bør departementet i forskriftene kunne vurdere i hvilken grad slike tjenester bør være omfattet av fastprisreglene. Vi ser det som viktig at det oppnås en balanse mellom fastprisens gunstige effekter og muligheten til å presentere innovative løsninger hvis effekt hva gjelder de overordnede kulturpolitiske målsetninger i dag er vanskelig å forutse.

De såkalt berikede bøkene er en spennende utvikling av Boken. Noen slike berikede e-bøker vil fremstå som noe langt mer enn en tradisjonell papirbok. Etter Forfatterforeningens syn, er det gjengivelsen av et litterært verk som bør være avgjørende for om en vare eller tjeneste skal være omfattet av en bestemmelse om fastpris. En e-bok der det litterære verk gjengis, og som dessuten også inneholder funksjoner, valg og audiovisuelle tjenester (typisk musikk og film/levende bilder) eller lenker som via nettilgang tar leseren/brukeren videre til andre nettsider, vil fortsatt inneholde boken. Vi mener derfor at slike berikede bøker bør være omfattet av bokloven.

Slik det er dokumentert, blant annet i de to utredningene Kulturdepartementet bestilte i 2011, fører fast utsalgspris til at forhandlere må konkurrere på andre områder enn pris når det gjelder nye bøker. De må konkurrere på utvalg, formidling, service og tilgjengelighet for leser. Dersom fastpris gjøres til et valgfritt alternativ, frykter vi at mange vil la seg friste av å dumpe prisene, noe som på sikt vil være uheldig for mangfold og bredde og som ikke vil gi billigere bøker generelt, kun lavere pris på noen få utvalgte titler. For leserne gir fastprissystemet et bedre utvalg hos forhandler og en større reell valgfrihet når de skal kjøpe en bok. Erfaring fra land med fripris for bøker, viser at prisene på bestselgerne settes ned og at forhandlere i større grad konkurrerer på bestselgerpriser. Noe som fører til økt fokus på bestselgerne, men mindre synlighet for bredden. Det er positivt at enkelte forfattere

selger mange bøker, men om en enda større del av boksalget skal dreies mot noen få titler på bekostning av salg av hele bredden, vil dette ikke tjene lovens formål.

For forfatterne betyr spredning, tilgjengeliggjøring og synliggjøring av et stort utvalg bøker i et stort bokhandlernettnettverk i tillegg til i netthandelen at de når ut til leserne, og det bidrar til økt salg og inntekt avgjørende for å skape nye bøker og bygge nye forfatterskap.

Vi viser for øvrig til vår argumentasjon for fastpris under høringssspørsmål 5 og mener at de samme argumenter også gjelder for salg av e-bøker og strømming av bøker. En sterk priskonkurransse ved salg av nye bøker som e-bok, vil ha de samme negative konsekvensene for bredde og mangfold, som det har i papirbokmarkedet.”

I en ellers uforutsigbar forfatterøkonomi vil fastpris for nye bøker i det minste sikre et forutsigbart royaltigrunnlag. I og med innkjøpsordning og abonnementsordninger, gir dette en forutsigbar minsteutbetaling per utgitt tittel som er avgjørende for å kunne virke videre som forfatter og bygge et forfatterskap.

Etablerte støtteordninger

Utvalget argumenterer for en endring av dagens støtteordning på litteraturfeltet som de mener sementer eksisterende formater, distribusjonsformer og forretningsmodeller. Vi vil understreke at mange av støtteordningene, slik som innkjøpsordning og stipendordninger støtter opp om innholdsproduksjon, uavhengig om innholdet skal distribueres digitalt eller som papirbok. Vi viser også til at det er inngått en avtale om prøveordning mellom Norsk Kulturråd, Den norske Forfatterforening og Den norske Forleggerforening om innkjøp av e-bøker gjennom innkjøpsordningen, noe som viser at etablerte og velfungerende ordninger allerede er i ferd med å bli tilpasset en ny tid. Vi mener etablerte formater i lang tid vil være viktige parallelt med at nye og andre innholdsformer utvikles. Det vil derfor være negativt å i stor grad endre dagens velfungerende og velprøvde støtteordninger rettet mot litteraturen slik vi kjenner den i dag. Det vil imidlertid være positivt å innføre egne støtteordninger for nye formater.

På side 90 hevder utvalget at stipendordningene til forfattere aldri kan bli ”perfekte ordninger ettersom de kan forlenge og forsterke eksisterende trender fremfor å stimulere fremveksten av nye.” Historien viser at stipender er viktige nettopp for å gi forfattere økonomisk rom for å kunne utvikle seg som forfatter, utprøve nye former og sjangere, skrive nyskapende litteratur. Dette er også støtte til utvikling av innhold, uavhengig av format og vei ut til leseren. Man oppnår altså det motsatte av det Digitutvalget synes å mene.

Det hevdes på side 88 at forfatter og forleggere har blitt tettere og tettere smeltet sammen med distribusjons- og salgsleddene. Dette kan være tilfelle for forlagene, men forfatterne er fortsatt selvstendig næringsdrivende som ikke har smeltet sammen med noen som helst.

Vi vil avslutningsvis si oss uenige i digitutvalgets utsagn om at ”Det digitale innebærer en trussel mot det kjente.” Forfatterforeningen er mer opptatt av de positive effektene av nye digitale veier og formater ut til leserne.

Vennlig hilsen
Den norske Forfatterforening

Sigmund Løvåsen
leder